

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تبریز

پردیس علامه امینی تبریز

عنوان واحد درسی:

کاربرد زبان در تربیت

مدرس: سید طاهر سیدی نظرلو

نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸

مقدمه

کودکی اولین و مهمترین دوره زندگی آدمی است. در این دوره کودک برای نخستین بار با طبیعت رابطه برقرار می کند، روابط اجتماعی خود را بنا می نهد و به مفهومی از خود دست می یابد.

اهمیت زبان:

توجه به این نکته که آموزش گیرندگان این رشته در آینده نقش فعالی در آموزش و پرورش کودکان این مرز و بوم به عهده خواهند داشت، بر کسی پوشیده نیست، لذا شناخت همه جانبه از زبان و زبان آموزی به عنوان مهمترین وسیله ارتباط؛ بیانگر اهمیت کسب اطلاعات لازم در این خصوص است. زبان و رشد سریع آن در کودک دستاورد بسیار با ارزشی است که در سیر کلی رشد و بویژه رشد اجتماعی او نقش اساسی دارد. با شروع تکلم، کودک وارد دنیایی جدید می شود و به تدریج از حالت خودمحوری که ویژگی دوران کودکی است به مرحله ی دیگری از رشد راه می یابد.

زبان چیست؟

زبان مجموعه ای از علائم و نشانه های قراردادی است که هر ملت برای تفهیم نظرات و نیات خود آنها را به کار می گیرد. زبان گرانباترین و با ارزش ترین میراث هر ملتی است که نقش عظیمی در تغییر و تحول و تکامل دانش بشری داشته و دارد و به منزله کلیدی است که در های علوم و اندیشه های بشری را می گشاید و آدمی را به گنجینه های دانش و فرهنگ و تمدن می رساند. فرهنگ و تمدن هر ملتی براساس زبان استوار است.

نظریات رشد زبانی انسان

در رابطه با رشد زبان نظریه های مختلفی ارائه شده است.

□ یکی از این نظریه ها، نظریه **اکتسابی** بودن زبان است که توسط اسکینر، روانشناس معروف ارائه شده است.

□ نظریه دیگر که در مقابل نظریه فوق ارائه شده، نظریه **ذاتی** بودن زبان است که توسط «نوام چامسکی» زبانشناس آمریکایی طرح گردیده است.

مرحله رشد و تکامل زبان

رشد و تکامل زبان را می توان به چند مرحله تقریبی به صورت زیر تقسیم نمود: (روانشناسی زبان، دکتر جین اچسون، ص ۱۸۵).

- ۱- گریه کردن (تولد)
- ۲- غوغون کردن (۶ ماهگی)
- ۳- ایجاد الگوهای آهنگ (۸ ماهگی)
- ۴- گفتارهای یک کلمه ای (یک سالگی)
- ۵- گفتارهای دو کلمه ای (۱۸ ماهگی)
- ۶- صرف کلمات (۲ سالگی)
- ۷- سؤالی، منفی (۵/۲ سالگی)
- ۸- ساختهای پیچیده یا نادر (۵ سالگی)
- ۹- گفتار پخته (۱۰ سالگی).

زبان و تعلیم و تربیت

در تمام کشورهای دنیا، آموزش زبان قسمت عمده برنامه های درسی را تشکیل می دهد. زبان در تربیت اندیشه و تفکر آدمی نیز نقش مهمی ایفا می نماید.

زبان مجرایی است که اندیشه از کانال آن عبور می کند و به دیگران انتقال می یابد. شخص هنگامی که با همنوع خود به تبادل افکار می پردازد، می خواهد اندیشه اش را در قالبی زیبا و نیکو بریزد تا به خوبی تفهیم گردد.

زبان نه تنها منتقل کننده افکار است، بلکه به پرورش نیروی تفکر کمک می کند.

زبان و حافظه

قواعد و واژگان زبان چگونه در حافظه نگهداری می شود؟

روابط آوایی بین تلفظ یک کلمه و کلمات دیگر و نیز روابط معنایی بین یک کلمه و کلمات دیگر چگونه در حافظه ذخیره و فراخوانده می شود؟

رابطه تصویری و صوتی زبان چگونه است؟

به طور کلی چون قسمت اعظم اطلاعاتی که ما در حافظه خود نگهداری می کنیم صورت کلامی دارند، یعنی در قالب جملات زبان ضبط و نگهداری می شوند و به یاد سپردن و فراموش کردن آنها با ساخت زبان رابطه دارد، ناچار زبان یکی از عوامل مهم در ساخت و کار حافظه است، ناچار هر نظریه ای که درباره حافظه ارائه شود، باید نقش زبان را در کارکرد آن در نظر داشته باشد.

دو زبانگه و چند زبانگه

کودکان دو زبانه چگونه نظام های زبانی مختلف را یاد می گیرند؟

چگونه آنها را از هم جدا نگاه می دارند؟

آیا تداخلی بین این زبان ها صورت می گیرد و اگر می گیرد، چگونه است؟

از چه قواعدی پیروی می کند؟

گذر از یک نظام زبانی به نظام زبانی دیگر چگونه رخ می دهد؟

آیا تسلط کودک به همه این زبان ها به یک اندازه است و اگر نه، چه عواملی در این عدم

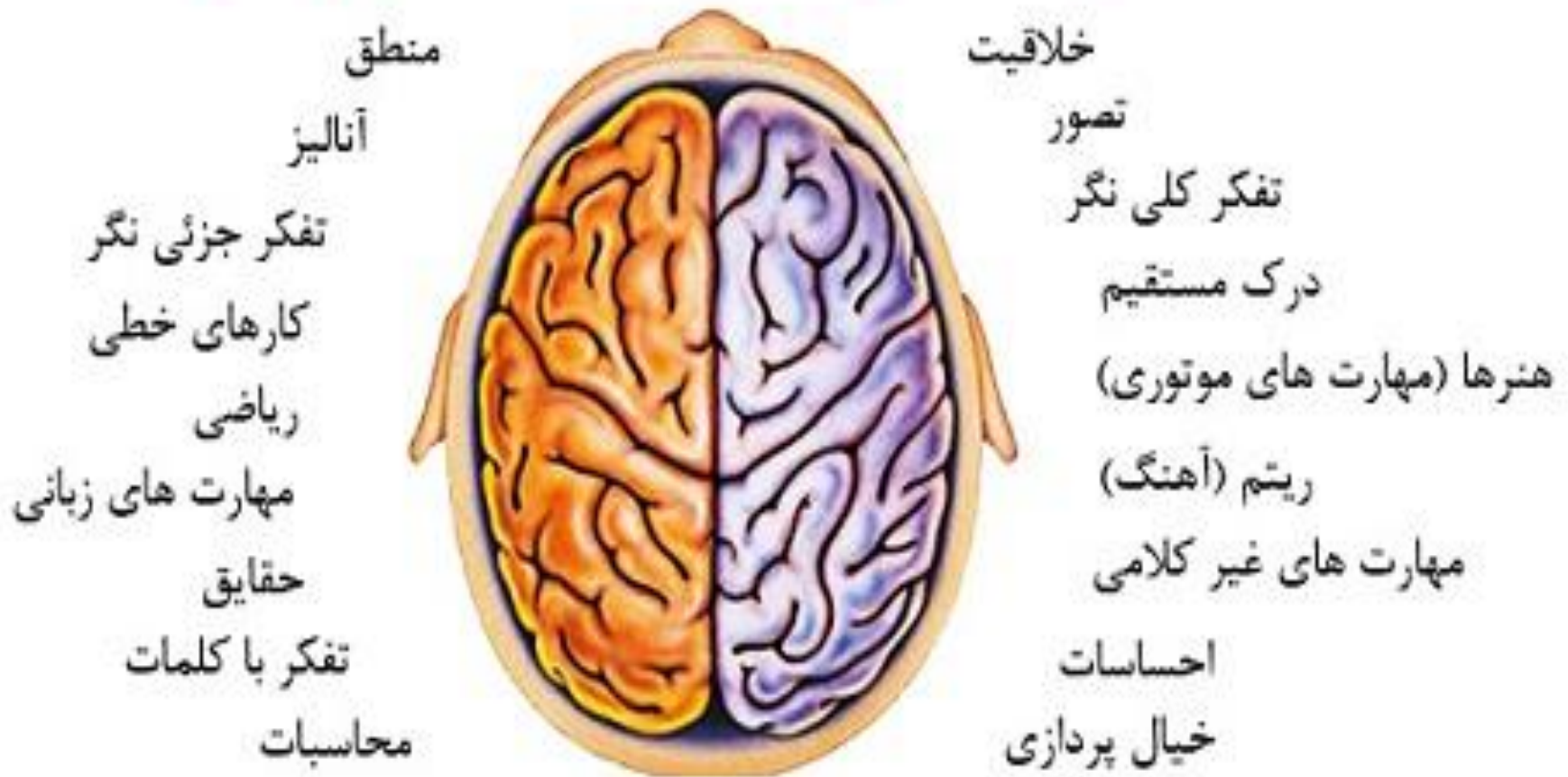
تساوی دخالت دارند؟

آسیب شناسی زبان

در چهارم آوریل این سال، در یک نشست پریهاو در انجمن انسان‌شناسی پاریس، پزشکی به نام سیمون اوبورتن اعلام داشت که معتقد است قدرت تکلم در قطعه‌های پیشانی نیم کره‌های مخ جای دارد. شواهد کلینیکی خود او ناچیز بود، اما او پیش‌گویی کرد که هر بیماری که قدرت تکلم را از دست داده باشد، ولی توانایی فهم زبان در او سالم باشد، اگر مغز او مورد معاینه قرار گیرد، معلوم خواهد شد که آسیب یا فساد در قطعه‌های پیشانی مخ او روی داده است. دبیر آن جلسه جراحی بود به نام پییر پال بروکا؛ بر حسب اتفاق درست چند روز بعد به بیماری برخورد که سالهای سال دچار سستی عضلانی در طرف راست بدنش بود و قدرت تکلم خود را نیز به کلی از دست داده بود. تقریباً تنها صدایی که او می‌توانست ادا کند لفظ «تان» بود و به همین دلیل در نوشته‌های پزشکی آن روز او را آقای «تان» نامیدند. «تان» در هفدهم آوریل ۱۸۶۱، یعنی سیزده روز پس از سخنرانی سیمون اوبورتن، مُرد؛ و بروکا بلافاصله پس از مرگش مغز او را مورد معاینه قرار داد و درست فردای همان روز، نتیجه را به انجمن انسان‌شناسی گزارش داد. پیش‌گویی استنباطی اوبورتن صورت مستند به خود می‌گرفت: قطعه‌های پیشانی مغز «تان» شدیداً فاسد شده بودند.

در ظرف دو سال بعد، بروکا توانست چندین مورد دیگر را نیز مطالعه کند. وی در آن وقت چنین نوشت: «در اینجا هشت مورد یافت می‌شوند که در آنها آسیب در قسمت خلفی شماره سه از سومین شکنج قطعه پیشانی بوده است. این تعداد به نظر من کافی است که اساس فرض‌های محکمی قرار گیرد. ولی جالب‌ترین چیز این است که در همه این بیماران در نیم کره چپ بوده است. من جرأت نمی‌کنم که از این مشاهده نتیجه‌ای بگیرم. باید در انتظار به دست آمدن حقایق تازه باشم.» نتیجه‌ای که بروکا جرأت نمی‌کرد بگیرد، چیزی است که امروز عموماً پذیرفته شده است؛ یعنی اینکه مرکز تکلم تقریباً همیشه (به استثنای بعضی از چپ‌دستها، ولی نه همه آنها) در نیم کره چپ مغز قرار گرفته است. ناحیه‌ای در قطعه پیشانی نیم کره چپ که بروکا روی آن انگشت گذاشت، امروز، به نام خود او، ناحیه بروکا نامیده می‌شود. این ناحیه به آن قسمت از قشر حرکتی مخ که عهده‌دار حرکات زبان و حنجره است بسیار نزدیک است، ولی از آن کاملاً جداست.

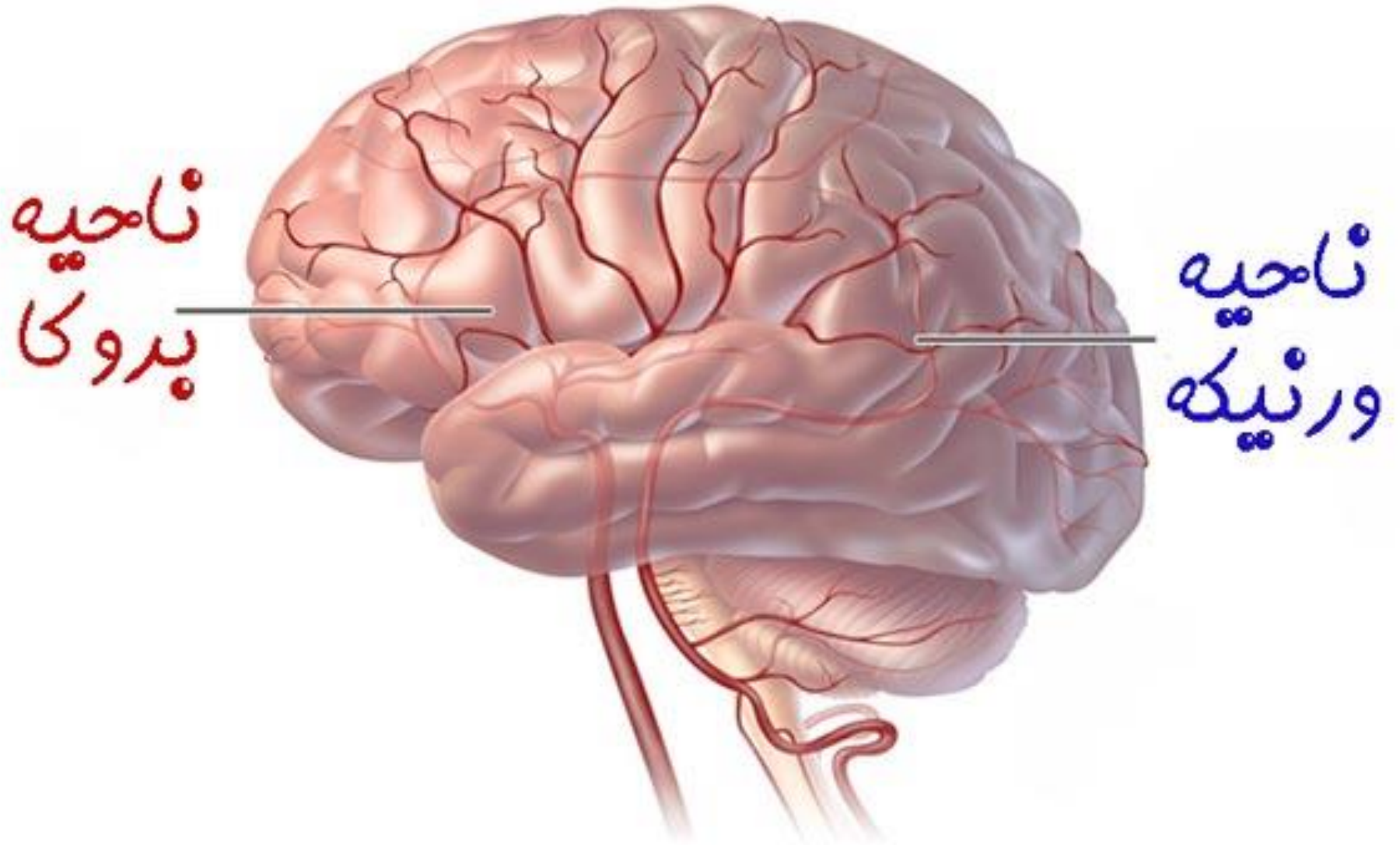
سمت راست مغز در مقابل سمت چپ مغز

آسیب شناسی زبان

در سال ۱۸۷۴، دانشمند آلمانی، کارل ورنیکه، کشف کرد که اگر آسیب در نیم کره چپ، عقب‌تر از ناحیه بروکا و عمدتاً در قطعه گیجگاهی باشد، باعث از بین رفتن فهم زبان، چه به صورت گفتار و چه به صورت نوشتار، می‌شود، در حالی که قدرت تکلم کمتر دچار نابسامانی خواهد شد. این ناحیه از مغز، که امروز به نام ناحیه ورنیکه معروف است، نزدیک به قشر شنیداری مخ، که عهده‌دار تجزیه و تحلیل صداها است، قرار گرفته است.

آسیب شناسی زبان

فرآیند زبان

کودک زبان مادری خود را چگونه یاد می‌گیرد؟ شاید بتوان گفت که میان زبان‌شناسان، روان‌شناسان، فلاسفه و بسیاری از علمای رشته‌های دیگر این پیچیده‌ترین و بحث‌انگیزترین سوالی است که درباره زبان فعلاً مطرح است.

اما گره کار در کجاست؟ مسئله بر سر اینست که آیا زبان امری است یادگرفتنی، در همان مفهوم که شنا و رانندگی مهارت‌هایی یادگرفتنی هستند و یا برعکس، امریست ذاتی و فطری همان‌گونه که روی دو پا ایستادن و راه رفتن ما اموری ذاتی و فطری هستند؟ به بیان فنی‌تر، آیا زبان پدیده‌ای است اکتسابی یا پدیده‌ای است ویژه نوع انسان که در نتیجه تکامل در نوع انسان بوجود آمده است؟

زبان و نظام های ارتباطی

پس از شکست خوردن آزمایش هایی که برای آموزش زبان (و به معنی دقیق تر، برای آموزش گفتار انسان) به شامپانزه ها صورت گرفت، کسانی به این فکر افتادند که ناتوانی شامپانزه در یادگیری زبان ممکن است نه به علت نقص توانایی های شناختی او، بلکه به علت عدم امکانات اندام های گویایی او باشد؛ یعنی، علت کالبدشناختی داشته باشد. آنها استدلال کردند که اگر چنین باشد، از آنجایی که زبان و گفتار دو چیز متفاوت هستند، پس شاید بتوان زبان را از طریق دیگری که نیاز به گفتار نداشته باشد به شامپانزه یاد داد؛ مثلاً همان گونه که به ناشنوایان یک زبان اشاره استاندارد شده را یاد می دهند. آزمایش ها و تحقیقات بعدی نشان داد که حدس آنها اشتباه نبوده است: اندام های صوتی شامپانزه به علل کالبدشناختی قادر به تولید صداهای گفتار انسان نیستند، ولی شامپانزه می تواند مفاهیم انتزاعی را بفهمد و منتقل کند.

تفاوت های فردی در زبان

روانشناسان به این نتیجه رسیدند که هوش یک خصوصیت واحد یا بسیط نیست، بلکه از توانایی های متفاوت و متعددی ترکیب شده است. بسیاری از روانشناسان، از جمله ترستون و گیلفورد، توانش زبانی را مؤلفه ای از هوش عمومی می دانند. این نظر تقریباً قبول عام یافته است و در بسیاری از آزمون های هوش سؤال هایی گنجانده شده اند که توانش زبانی فرد را به عنوان یکی از شاخص های هوش او اندازه گیری می کنند

تعریف زبان

زبان نظامیست از مجموعه ای از نشانه های صوتی یا اختیاری که به تمام مردم وابسته به فرهنگ یا کسان دیگری که آن نظام فرهنگی را آموخته اند امکان می دهد تا باهم در ارتباط و کنش متقابل باشند.

زبان نظامی صوتی – ارتباطی است که از طریق اندام های گویایی و شنوایی در میان اعضا جامعه ای خاص عمل می کند و از نشانه هایی که دارای معانی قراردادی است، استفاده می کند.

زبان به هر مجموعه یا نظامی از نشانه های زبانی اطلاق می شود که به گونه ای کم و بیش یکسان توسط گروهی از مردم به کار گرفته می شود و بدین وسیله قادر به برقراری ارتباط مفهوم و معقول با یکدیگر می شوند.

ساخت درونی زبان

(۱) ساخت آوایی (۲) ساخت صرفی (۳) ساخت نحوی

***ساخت آوایی:** کوچکترین عناصری که هنگام گفت و گو یا نوشتن تولید می کنیم به ترتیب «آوا» و «حرف» نام دارد. به این دو عنصر زبان شناسان «واج» می گویند. همه ی زبان ها تعداد محدودی واج دارند که به دو دسته ی همخوان (صامت) و (مصوت) تقسیم می شوند.

***ساخت صرفی:** «واژه» که محصول نهایی ساخت صرفی زبان است از ترکیب تک واژه های زبان و قواعد صرفی ساخته می شود. هر زبان از تعدادی محدود تک واژه دستوری تشکیل می شود. مثل کتابها (کتاب+ها)

***ساخت نحوی:** قواعد ترکیب واژه ها و چگونگی تشکیل گروه های نحوی و جمله های زبان در ساخت نحوی زبان متجلی است. حاصل نهایی اجرای قواعد نحوی، جمله های زبان در اقسام گوناگون خبری، پرسشی، امری و غیره است.

نظریه های یادگیری و رشد زبانی کودک

۱- نظریه رفتارگرایی از دیدگاه اسکینر

۲- نظریه یادگیری اجتماعی از دیدگاه آلبرت بندورا

۳- نظریه های نهاد گرایی

۴- نظریه شناختی

۵- نظریه تعامل اجتماعی

برای مطالعه به جزوه مراجعه شود

اصول و ویژگی های اساسی حاکم بر برنامه زبان آموزی پیش دبستان:

- ۱) پرورش باید بر آموزش مقدم باشد
- ۲) توجه به بهداشت روانی و جسمانی کودک
- ۳) توجه به تفاوت های فردی
- ۴) پرورش خلاقیت و قوه ابتکار کودک
- ۵) پرورش همه جانبه ی حواس پنجگانه
- ۶) تربیت شخصیت و رشد همه جانبه کودک
- ۷) آموزش های مناسب با ویژگی های بدنی، ذهنی و روانی
- ۸) توجه به زمان برنامه آموزشی
- ۹) تناسب بین برنامه و مواد آموزشی با نیازهای حال و آینده کودک
- ۱۰) توجه به ارزش های فرهنگی و اجتماعی جامعه.

سطوح اساسی و مهمی که در رشد زبان نیاز به توجه دارند:

۱. رشد مهارت های گوش دادن: الف. تمیز و تشخیص صدا ب. مدت زمان گوش دادن ج. درک از طریق گوش دادن

۲. رشد واژگان مربوط به: الف. بدن ب. خانه ج. محیط

۳. رشد ابراز شفاهی: الف. مکالمه ب. قصه و داستان گویی ج. بازی های نمایشی و عروسکی
د. تصویرخوانی ه. ابراز خود به طریق خلاق

۴. رشد آمادگی خواندن: الف. تمیز شنوایی یا صدا ب. تمیز بینایی ج. تمیز دیداری و شنیداری
د. مسیریابی از چپ به راست.

۵. رشد آمادگی نوشتن: الف. رشد ماهیچه ای کوچک ب. هماهنگی چشم و دست ج. درک حروف.

شیوه ها و فنون یاددهی - یادگیری زبان

شیوه ها و فنون یاددهی - یادگیری در امر زبان آموزی عبارتند از:

۱. شیوه رفتاری کامل

۲. شیوه نمایشی

۳. شیوه صامت

۴. شیوه ی ایفای نقش

۵. شیوه بحث گروهی

۶. حفظ و تکرار

۷. پرسش و پاسخ

۸. بازی آموزشی

۹. نمایش عروسکی

۱۰. قصه گویی

۱۱. کتابخوانی

۱۲. شعار و سرود.

ملاک های انتخاب شیوه ها و فنون زبان آموزی:

۱. اندازه گروه های زبان آموزان

۲. اهداف یادگیری

۳. ویژگی های روانی – اجتماعی کودک

۴. محتوای مورد نظر

مراحل فراگیری زبان:

مرحله اول: پیش زبانی (عناصر تک هجایی)

مرحله دوم: مرحله واژه عبارت (مرحله گفتار تک کلمه ای)

مرحله سوم: تولید ترکیبات دو کلمه ای (گفتار تگرافی)

مرحله چهارم: تولید جمله های طولانی تر یا گسترش جمله های تلگرافی

مرحله پنجم: انجام گفتگوهای نسبتاً طولانی (جمله های ساده و کامل)

مرحله ششم: انجام مکالمه کامل: (جمله های مرکب و پیام های کوتاه و بلند).

مهمترین نیازهای زبان آموزی کودکان

مهمترین نیازهای زبان آموزی کودکان:

۱) مهارت گوش دادن

۲) مهارت صحبت کردن

۳) مهارت آمادگی خواندن

۴) مهارت آمادگی نوشتن.

تفاوت ارتباط کلامی و غیر کلامی

۱. پیام‌های غیر کلامی در مقایسه با زبان معمولاً بسیار سریع‌تر ارسال و دریافت می‌شود.
۲. تحت بازبینی و کنترل آگاهانه کمتری قرار دارند.
۳. روابط غیر کلامی در ابلاغ نگرش‌ها و هیجانات نیرومندتر از روابط کلامی است. همچنین صدق و یا کذب سخنگو را برای ما نشان دهد.

ماساس از توجه شما

